

 Judyta Cabańska

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu
Katedra Europeistyki
judyta.cabanska@ue.poznan.pl

 Magdalena Śliwińska

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu
Katedra Europeistyki
magdalena.sliwinska@ue.poznan.pl

13

Zrównoważone i odporne społeczeństwo

<https://doi.org/10.18559/978-83-8211-245-0/13>

Sustainable and resilient society

Abstract: Parallel to the environmental aspects, social well-being is central to the concept of sustainable development. Therefore the purpose of this chapter is to explore the social aspects of sustainable development and the importance of building a sustainable and resilient society in the face of today's global challenges. This chapter presents the social aspects of sustainable development. It analyses the UN Sustainable Development Goals, the Sustainable Society Index and the importance of building resilient and sustainable societies. It then explores how N. N. Taleb's concepts of black swans and antifragility can be used to build resilient and sustainable societies. The study was based on an analysis of documents and a review of literature. The study is based on document analysis and literature review. The findings of the study confirm that achieving the UN Sustainable Development Goals requires action at both micro- and macro-levels, as well as international cooperation. Societies have an important role to play in achieving the UN Sustainable Development Goals, and that sustainable and resilient societies, broadly understood in the context of M. Taleb's concept of antifragility, may prove crucial in crisis situations.

Keywords: resilient society, sustainable society, sustainable development, resilience, antifragility, Sustainable Society Index.

Sugerowane cytowanie:

Sugerowane cytowanie: Cabańska, J. i Śliwińska, M. (2024). Zrównoważone i odporne społeczeństwo. W: J. Cabańska, D. Czyżewska-Misztal i G. Mazur (red.), *Droga do zrównoważonej gospodarki światowej* (s. 173–184). Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu. <https://doi.org/10.18559/978-83-8211-245-0/13>

Ta książka jest udostępniana na licencji Creative Commons – Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 4.0 Międzynarodowe

Wstęp

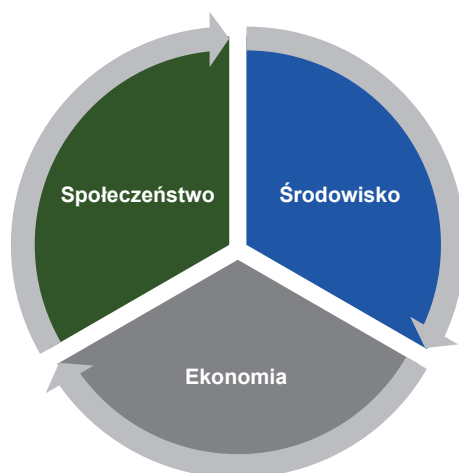
Globalne wyzwania, z którymi zmagają się współczesne społeczeństwa, wymagają szybkich i skutecznych reakcji. Problemy związane z ograniczeniem zasobów, nierównościami społecznymi oraz zmianami klimatycznymi są obecnie przedmiotem debaty publicznej i stały się przyczyną podejmowania działań związanych z budową zrównoważonych i odpornych społeczeństw. Zakres omawianych tematów w kontekście zmian klimatycznych jest coraz bardziej zróżnicowany, co świadczy o złożoności problemu (Hsieh i Yeh, 2024). Skuteczną odpowiedź na współczesne wyzwania może stanowić realizacja celów zrównoważonego rozwoju Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ), które odnoszą się do kwestii ekonomicznych, środowiskowych i społecznych, z uwzględnieniem perspektywy długookresowej oraz integracji międzypokoleniowej (Gadomska-Lila i Wasilewicz, 2016).

Pojęcie zrównoważonego rozwoju jest często przedstawiane w odniesieniu do zagadnień dotyczących ochrony środowiska, ale w ramach szerszej definicji obejmuje także aspekty społeczne i ekonomiczne (Breffini i Dunphy, 2024). Realizacja koncepcji zrównoważonego rozwoju zaczęła być postrzegana jako determinanta rozwoju społeczno-gospodarczego (Teneta-Skwiercz, 2018). Działania w zakresie zrównoważonego rozwoju obejmujące aspekty społeczne stały się impulsem do rozważania kwestii równowagi bytu ludzi i stworzenia koncepcji zrównoważonego społeczeństwa (Gotowska, 2017). W kontekście realizacji celów zrównoważonego rozwoju kluczowe jest bowiem dostosowanie współczesnych społeczeństw do wyzwań globalnych XXI wieku. Jednym z najważniejszych warunków funkcjonowania zrównoważonego społeczeństwa jest jego odporność, która pomaga w przywracaniu równowagi w przypadku występowania zjawisk, które tę równowagę zakłócają. Celem niniejszego rozdziału jest identyfikacja społecznych aspektów celów zrównoważonego rozwoju ONZ oraz znaczenia i sposobów budowy zrównoważonego i odpornego społeczeństwa w obliczu współczesnych wyzwań globalnych.

13.1. Społeczne aspekty zrównoważonego rozwoju

Zrównoważony rozwój został określony w 1987 roku w raporcie Światowej Komisji ds. Środowiska i Rozwoju (zwanej też Komisją Brundtland) pt. *Our common future* jako „rozwój odpowiadający obecnym potrzebom bez uszczerbku dla możliwości spełnienia swoich potrzeb przez przyszłe pokolenia” (United Nations, 1987). W dokumencie tym zwrócono szczególną uwagę na potrzebę powiązania

celów gospodarczych z celami ekologicznymi i społecznymi. Idea zrównoważonego rozwoju zakłada zatem zapewnienie rozwoju gospodarczego przy jednoczesnej ochronie równowagi społecznej i środowiskowej (rysunek 13.1). W analizach dotyczących zrównoważonego rozwoju istotne jest zatem pojęcie triady ładów, które odpowiadają trzem wymienionym aspektom (Pawlonka, 2018).

Rysunek 13.1. Triada zrównoważonego rozwoju

Źródło: opracowanie własne na podstawie (Ciarko i Paluch-Dybek, 2014).

Koncepcja zrównoważonego rozwoju, obejmująca wymiar postępu społecznego, wzrostu gospodarczego i poszanowania środowiska, jest obecnie wdrażana na podstawie celów określonych w *Agendzie na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030*, która została przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w 2015 roku. Agenda jest kompleksową strategią rozwoju świata do 2030 roku, zawierającą cele i zadania zorientowane na trwałą transformację. Wskazano w niej 17 celów (*sustainable development goals*, SDGs), które odnoszą się do wyzwań cywilizacyjnych w perspektywie do 2030 roku w obszarach: społecznym, środowiskowym i ekonomicznym (tabela 13.1). Wszystkie cele zrównoważonego rozwoju są ze sobą wzajemnie powiązane i ich realizacja w sposób bezpośredni lub pośredni wpływa na osiągnięcie dobrobytu społecznego (Clegg i in., 2024).

Do celów zrównoważonego rozwoju bezpośrednio odnoszących się do kwestii społecznych można zaliczyć: zmniejszanie ubóstwa i głodu (cel 1 i 2), ochronę podstawowej jakości życia i zdrowia ludzkiego (cel 3), zapewnienie możliwości edukacji (cel 4), dążenie do równości płci (cel 5), możliwość podjęcia godnej pracy przez wszystkich ludzi (cel 8), uczynienie miejsc zamieszkania bezpiecznymi, stabilnymi, zrównoważonymi oraz sprzyjającymi włączeniu społecznemu

Tabela 13.1. Cele zrównoważonego rozwoju ONZ

Cel 1	Wypełnić ubóstwo we wszystkich jego formach na całym świecie
Cel 2	Wypełnić głód, osiągnąć bezpieczeństwo żywnościowe i lepsze odżywianie oraz promować zrównoważone rolnictwo
Cel 3	Zapewnić wszystkim ludziom w każdym wieku zdrowe życie oraz promować dobrobyt
Cel 4	Zapewnić wszystkim edukację wysokiej jakości oraz promować uczenie się przez całe życie
Cel 5	Osiągnąć równość płci oraz wzmocnić pozycję kobiet i dziewcząt
Cel 6	Zapewnić wszystkim ludziom dostęp do wody i warunków sanitarnych przez zrównoważoną gospodarkę zasobami wodnymi
Cel 7	Zapewnić wszystkim dostęp do źródeł stabilnej, zrównoważonej i nowoczesnej energii po przystępnej cenie
Cel 8	Promować stabilny, zrównoważony i inkluzyjny wzrost gospodarczy, pełne i produktywne zatrudnienie oraz godną pracę dla wszystkich ludzi
Cel 9	Budować stabilną infrastrukturę, promować zrównoważone uprzemysłowienie oraz wspierać innowacyjność
Cel 10	Zmniejszyć nierówności w krajach i między krajami
Cel 11	Uczynić miasta i osiedla ludzkie bezpiecznymi, stabilnymi, zrównoważonymi oraz sprzyjającymi włączeniu społecznemu
Cel 12	Zapewnić wzorce zrównoważonej konsumpcji i produkcji
Cel 13	Podjąć pilne działania w celu przeciwdziałania zmianom klimatu i ich skutkom
Cel 14	Chronić oceany, morza i zasoby morskie oraz wykorzystywać je w sposób zrównoważony
Cel 15	Chronić, przywrócić oraz promować zrównoważone użytkowanie ekosystemów lądowych, zrównoważone gospodarowanie lasami, zwalczanie pustynnienia, powstrzymywanie i odwracanie proces degradacji gleby oraz powstrzymać utratę różnorodności biologicznej
Cel 16	Promować pokojowe i inkluzywne społeczeństwa, zapewnić wszystkim ludziom dostęp do wymiaru sprawiedliwości oraz budować na wszystkich szczeblach skuteczne i odpowiedzialne instytucje, sprzyjające włączeniu społecznemu
Cel 17	Wzmocnić środki wdrażania i ożywić globalne partnerstwo na rzecz zrównoważonego rozwoju

Źródło: opracowanie własne na podstawie (ONZ, 2015).

(cel 11), promowanie pokojowych i inkluzywnych społeczeństw wraz z zapewnieniem wszystkim ludziom dostępu do wymiaru sprawiedliwości oraz do skutecznych i odpowiedzialnych instytucji, sprzyjających włączeniu społecznemu (cel 16). Pozostałe cele, choć bezpośrednio nie zawierają aspektów społecznych, pośrednio także odnoszą się do funkcjonowania społeczeństwa w dobrobycie gospodarczym, z poszanowaniem środowiska naturalnego.

Do poszczególnych celów przypisano zadania pozwalające na ich realizację – łącznie określono 169 zadań (ONZ, 2015). Do każdego z zadań *Agendy* przyporządkowano wskaźniki mierzące postępy ich realizacji – razem 231 wskaźników, za których raportowanie odpowiadają rządy (United Nations, 2017). Globalne ramy wskaźników dla celów zrównoważonego rozwoju zostały opracowane przez Międzyagencyjną Grupę Ekspertów ds. Wskaźników SDG (IAEG-SDG) i uzgodnione na 48. sesji Komisji Statystycznej ONZ, która odbyła się w marcu 2017 roku, a następnie przyjęte przez Zgromadzenie Ogólne 6 lipca 2017 roku i zawarte w przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Uchwale w sprawie prac Komisji Statystycznej dotyczącej Agendy 2030 na rzecz zrównoważonego rozwoju (A/RES/71/313).

Zgodnie z uchwałą, ramy wskaźników będą co roku udoskonalane i kompleksowo poddawane przeglądowi przez Komisję Statystyczną. Globalne ramy wskaźników zostaną uzupełnione wskaźnikami na poziomie regionalnym i krajowym, które będą opracowane przez państwa członkowskie (United Nations, 2023).

Cele zrównoważonego rozwoju podzielono w *Agendzie* na pięć obszarów, w ramach których wyodrębniono główny zakres działań (tabela 13.2). Obszary te określono jako tzw. 5xP: ludzie (*people*), planeta (*planet*), dobrobyt (*prosperity*), pokój (*peace*), partnerstwo (*partnership*). Odnoszą się one do głównego celu wprowadzenia SDGs, tj. uświadomienia ludzkości znaczenia ustalenia wspólnych wytycznych dotyczących eliminacji ubóstwa, ochrony planety i poprawy jakości życia (Marti i Cervelló-Royo, 2023).

Tabela 13.2. Obszary celów zrównoważonego rozwoju

Obszar	Zakres działań
Ludzie	Wyeliminowanie głodu i ubóstwa, zapewnienie równości i godności
Planeta	Ochrona planety przed degradacją przez zrównoważoną konsumpcję i produkcję oraz zrównoważone gospodarowanie zasobami naturalnymi
Dobrobyt	Zapewnienie możliwości korzystania z dobrodziejstw dostatniego i satysfakcjonującego ich życia w zgodzie naturą
Pokój	Wspieranie funkcjonowania sprawiedliwych, pokojowych i inkluzywnych społeczeństw
Partnerstwo	Globalna współpraca na rzecz zrównoważonego rozwoju

Źródło: opracowanie własne na podstawie (ONZ, 2015).

Podjęcie działań w tych pięciu kluczowych obszarach jest niezbędne do budowania społeczeństwa zrównoważonego i odpornego na kryzys. W próbach zdefiniowania pojęcia „zrównoważonego społeczeństwa” uwzględnia się wszystkie elementy zrównoważonego rozwoju, podkreślając jakościowe aspekty życia ludzkiego. Zrównoważone społeczeństwo zatem to takie, które zaspokaja potrzeby obecnego pokolenia, a jednocześnie nie ogranicza możliwości przyszłych pokoleń do zaspokajania ich potrzeb oraz w którym każdy człowiek ma możliwość rozwoju w wolności i w harmonii z otoczeniem. W celu określenia stopnia zrównoważonego rozwoju definicja zrównoważonego społeczeństwa jest uzupełniana dodatkowymi elementami. Zgodnie z rozszerzoną definicją „zrównoważone społeczeństwo” to społeczeństwo, w którym każdy człowiek potrafi się rozwijać i zdobywać odpowiednie wykształcenie, żyje w czystym środowisku oraz w zrównoważonym i bezpiecznym otoczeniu, korzysta z zasobów nieodnawialnych w sposób odpowiedzialny, aby przyszłe pokolenia nie zostały z pustymi rękami, oraz przyczynia się do zrównoważonego rozwoju świata (de Kerk i Manuel, 2008). W określaniu społeczeństwa zrównoważonego zwraca się także uwagę na jego inkluzywność oraz dbałość o marginalizowane grupy społeczne, a pracę w takim społeczeństwie traktuje się jako główny sposób poprawy jakości życia (Pawlonka, 2018).

Do określenia stopnia zrównoważonego rozwoju społeczeństwa konieczne jest stałe monitorowanie postępów w trzech wymiarach: ludzkim, środowiskowym i gospodarczym. W tym celu niderlandzka Fundacja Społeczeństwa Zrównoważonego opracowała indeks zrównoważonego społeczeństwa (*sustainable society index*, SSI), który opiera się na definicji Komisji Brundtland i dodatkowo uwzględnia społeczne aspekty życia ludzkiego. Indeks zrównoważonego społeczeństwa obejmuje 21 parametrów, które można podzielić na osiem kategorii i trzy wymiary dobrostanu: ludzki, środowiskowy, ekonomiczny (tabela 13.3) (Saisana i Filippas, 2012). Dane dotyczące SSI są publikowane od 2006 co dwa lata.

Tabela 13.3. Indeks zrównoważonego społeczeństwa

Wymiar	Kategoria	Parametr
Wymiar ludzki	Potrzeby podstawowe	1. Dostęp do żywności
		2. Dostęp do wody pitnej
		3. Bezpieczeństwo sanitarne
	Zdrowie	4. Zdrowe życie
		5. Czyste powietrze
		6. Czysta woda
	Rozwój osobisty i społeczny	7. Edukacja
		8. Równość płci
		9. Dystrybucja dochodów
		10. Dobre zarządzanie
Wymiar środowiskowy	Stan środowiska	11. Jakość powietrza
		12. Bioróżnorodność
	Zasoby naturalne	13. Odnawialne zasoby wodne
		14. Konsumpcja
	Klimat i energia	15. Energia odnawialna
		16. Emisja gazów cieplarnianych
Wymiar ekonomiczny	Transformacja	17. Rolnictwo organiczne
		18. Rzeczywiste oszczędności
	Gospodarka	19. PKB
		20. Zatrudnienie
		21. Dług publiczny

Źródło: opracowanie własne na podstawie (Saisana i Filippas, 2012).

Cele zrównoważonego rozwoju stanowią odpowiedź na współczesne wyzwania globalne. Rozwiązanie problemów, takich jak zmiany klimatyczne, ubóstwo, nierówności dochodowe, przy jednoczesnych ograniczeniach zasobów i coraz większych oczekiwaniach nabywców, pracowników oraz konsumentów, wymaga skutecznego działania oraz stałego monitorowania postępów w tym zakresie (Gadomska-Lila i Wasilewicz, 2016). Wynikająca z koncepcji zrównoważonego rozwoju wizja społeczeństwa, w którym rozwój gospodarczy wspiera postęp społeczny i respektuje konieczność ochrony środowiska, staje się coraz bardziej powszechna w debacie publicznej.

13.2. Koncepcje czarnych łabędzi i antykruchości a budowa społeczeństwa odpornego na kryzysy

Rozważania na temat budowy społeczeństwa zrównoważonego wpisują się w szeroką i interdyscyplinarną koncepcję odporności społeczeństwa rozumianą najczęściej jako zdolność do zaadaptowania się do warunków kryzysowych i nieoczekiwanych zdarzeń przy jednoczesnym zachowaniu zdolności do realizacji swoich podstawowych celów (m.in. Amitage i in., 2012; Benedikter i Fathi, 2017; Pagett, 2018, 2022; Paton i Johnston, 2001). Opublikowany w 2020 roku raport ONZ zawierający wskazówki, jak budować społeczeństwa odporne, definiuje odporność jako zdolność jednostek, gospodarstw domowych, społeczności, miast, instytucji i społeczeństw do zapobiegania, przeciwdziałania, absorpcji, adaptacji, reagowania i odbudowy w sposób pozytywny, wydajny i skuteczny w obliczu szerokiego zakresu zagrożeń, przy jednoczesnym utrzymaniu akceptowalnego poziomu funkcjonowania bez uszczerbku dla długookresowej perspektywy zrównoważonego rozwoju, pokoju i bezpieczeństwa, praw człowieka i dobrobytu dla wszystkich (ONZ, 2020). Niewątpliwie współczesne wyzwania globalne o charakterze ekonomicznym, społecznym i środowiskowym, ściśle związane z potrzebą przyspieszenia działań na rzecz zrównoważonego rozwoju, stanowią pewnego rodzaju warunki kryzysowe i wiążą się z koniecznością dostosowywania się do bardziej lub mniej nieoczekiwanych zmian postrzeganych jako zagrożenia. Dlatego w kontekście wyzwań dotyczących zrównoważonego rozwoju, przed którymi stają współczesne społeczeństwa, istotne wydaje się podjęcie rozważań, na ile popularne koncepcje czarnych łabędzi (2007) i antykruchości (2012) Nassima Taleba mogą się okazać przydatne w konstruowaniu narzędzi sprzyjających dostosowaniu społeczeństw do wyzwań globalnych XXI wieku i budowaniu odpornego społeczeństwa. Czarne łabędzie to zdaniem Taleba (2014, s. 25) „nieprzewidywalne i nieregularne zdarzenia o ogromnej skali i potężnych konsekwencjach, nieoczekiwane dla żadnego z obserwatorów, mające jednocześnie największy wpływ na tworzenie historii”. Wprawdzie metafora czarnego łabędzia służy ilustracji tezy, że prognozy się nie sprawdzają, gdyż zawsze pojawi się jakieś zjawisko niemożliwe wcześniej do przewidzenia, jednak Taleb, rozwijając swą koncepcję, nie kwestionuje potrzeby podejścia strategicznego, lecz krytykuje raczej prognozowanie obarczone błędnymi założeniami kształtowanymi pod zbyt silnym wpływem trendów z przeszłości (Mączyńska 2020, s. 90). Taleb nie zaprzecza też potrzebie wypracowywania wielowariantowych scenariuszy i strategii przygotowywania się na tego typu wstrząsy. Obrazowo przedstawia to na przykładzie indyka, który uznał, że skoro codziennie traktowany jest przez właścicieli troskliwie, to znaczy, że zawsze już tak będzie. Dla niego czarnym łabędziem stało się Święto Dziękczynienia. Za rzeczywisty przykład zjawiska

będącego czarnym łabędziem często podaje się w ostatnim okresie pandemii COVID-19, choć można spotkać się z opiniami, że istniały przesłanki, by przewidzieć wybuch tego typu pandemii.

Taleb zauważa, że niektórym rzeczom służą wstrząsy, że mogą się wręcz rozwijać i rozkwitać pod wpływem zmienności, przypadkowości, nieładu, stresu, szeroko rozumianej niepewności. Dlatego wprowadza pojęcie antykruchości jako przeciwieństwo kruchości (Taleb, 2013, s. 21). Nie jest ona jednak dla niego synonimem wytrzymałości, za której symbol można uznać stale odradzającego się z popiołu feniksa. Symbolem antykruchości jest raczej hydra, której w miejsce odciętej głowy nieustannie wyrastają dwie nowe, czyniąc ją niezniszczalną (Mączyńska, 2020, s. 90). Koncepcja ta zasadniczo zmienia podejście do niepewności i nieprzewidywalności, gdyż upatruje w nich szansę na pozytywne zmiany i postęp. Skoro bowiem nie da się czarnych łabędzi przewidzieć, trzeba się na nie przygotować, budując w taki sposób antykruchość, by przewyciężanie kolejnych niespodziewanych kryzysów i różnego rodzaju problemów prowadziło do wzmocnienia społeczeństwa i stałego postępu.

Czy globalne zagrożenia i wyzwania, przed jakimi stoją obecnie społeczeństwa, można uznać za czarne łabędzie? Wydaje się, że nie. Od połowy lat 70. XX wieku podnoszono systematycznie tematy związane z potrzebą zrównoważonego rozwoju (Meadows i in., 1972). Trudno zatem uznać, że obecne problemy stanowią niespodziewany wstrząs o charakterze czarnego łabędzia. Choć ze względu na ignorowanie problemu przez różne gremia ich eskalacja w ostatnich latach może stanowić dla niektórych zaskoczenie. Podobnie zmiany regulacyjne wynikające z konieczności przyspieszenia działań na rzecz zrównoważonego rozwoju stanowią niejednokrotnie zaskoczenie dla różnych grup społecznych. Nie ma jednak podstaw, by twierdzić, że nie dało się obecnych zjawisk i zmian przewidzieć. Koncepcja antykruchości, która powstała jako antidotum na czarne łabędzie, może stanowić niezwykle istotny fundament dla tworzenia strategii przeciwdziałania współczesnym zagrożeniom o charakterze społecznym, ekonomicznym i środowiskowym oraz budowania społeczeństwa odpornego na różnego rodzaju wyzwania i kryzysy. Warunki niepewności i nieprzewidywalności, w jakich przyszło żyć współczesnym społeczeństwom, oraz skutki zagrożeń globalnych wymuszające radykalne działania w kierunku realizacji celów zrównoważonego rozwoju wymagają wielowymiarowego wzmacniania odporności społeczeństwa, a wizja hydry, której w miejsce uciętej głowy odrastają dwie, może dla wszystkich zaangażowanych w ten proces stanowić jasny przekaz, na czym ta odporność powinna polegać. Trudno ponadto przewidzieć, co przyniesie przyszłość i jakiego rodzaju łabędzie – zielone (katastroficzne zdarzenia ekologiczne) czy błękitne (nieoczekiwane zdarzenia generowane przez technologie cyfrowe i AI) – pojawią się w najbliższych latach (Mączyńska, 2020, s. 91).

13.3. Jak budować społeczeństwo odporne na wyzwania i kryzysy?

W kontekście powyższych rozważań odporność społeczeństwa należałoby rozumieć nie tyle jako zdolność adaptacji do sytuacji kryzysowych i nieoczekiwanych zdarzeń, przy jednoczesnym osiągnięciu założonego celu, ile jako wykorzystywanie pojawiających się wyzwań i problemów, wynikających m.in. z potrzeby zrównoważonego rozwoju jako okazji do przyspieszonego postępu.

Jak to jednak osiągnąć? Temat ten jest przedmiotem ożywionego interdyscyplinarnego dyskursu naukowego, na podstawie którego są tworzone przesłanki dla podejmowania działań o charakterze politycznym. PartnersGlobal zwraca uwagę na następujące czynniki sprzyjające budowie odporności społeczeństwa:

- konieczność rozwijania w ramach społeczeństwa zdolności adaptacyjnych – bycie przygotowanym na nieznaną, przewidywanie przyszłości i elastyczność;
- etos odporności i akceptacja niepewności – posiadanie planów awaryjnych oraz sposobu bycia, myślenia czy zestawu umiejętności potrzebnych do przetrwania i wychodzenia z niepowodzeń;
- podnoszenie świadomości sytuacyjnej i myślenia systemowego – świadomość kompleksowości, wielopoziomowości i dynamiki systemów, w których dana społeczność jest osadzona;
- rozwijanie kompetencji narracyjnych polegających na celowej komunikacji i wzajemnym zrozumieniu sprzyjającym samorefleksji i współpracy;
- umacnianie legitymizacji – radykalnej przejrzystości i zaangażowania budujących zaufanie społeczne dzięki wierności misji w komunikatach i działaniu;
- zwiększenie powiązań zewnętrznych i wewnętrznych umożliwiających synergię konieczną do proaktywnego zarządzania zmianą i komunikacją;
- rozbudzanie przedsiębiorczego nastawienia prowadzącego do przekształcania zagrożeń w szansę.

ONZ (2020) zwraca z kolei uwagę na cztery kluczowe elementy budowy odpornego społeczeństwa:

- 1) zrozumienie kontekstu oraz wielorakich i wzajemnie powiązanych wymiarów ryzyka;
- 2) rozpoznanie, jak systemy (ekonomiczny, społeczny, ekologiczny) są powiązane, co zwiększa świadomość wpływu zjawisk zachodzących w ramach jednego systemu na pozostałe;
- 3) zaangażowanie wszystkich zainteresowanych stron ułatwiające uwzględnienie odmiennych perspektyw i potrzeb;
- 4) zadbanie o obecność potencjału odporności, a więc zdolności absorpcyjnych, adaptacyjnych, antycypacyjnych, prewencyjnych i transformacyjnych oraz zasobów do radzenia sobie, wytrzymywania i odbijania się od wstrząsów.

Wysiłki podejmowane przez ONZ na rzecz budowania odpornych społeczeństw opierają się również na wspólnych zasadach, takich jak:

- niepozostawianie nikogo w tyle i docieranie do osób najbardziej potrzebujących i zagrożonych w sposób uwzględniający płeć;
- zapewnienie równości, niedyskryminacji i podejścia opartego na prawach człowieka;
- odpowiedzialność za dążenie do partnerstw sprzyjających włączeniu społecznemu;
- nieszkodzenie;
- długoterminowe zaangażowanie w elastyczne, ale i strategiczne podejście;
- dążenie do podejścia kontekstowego i dostosowanego do indywidualnych potrzeb;
- wczesne działanie w celu zapobiegania kryzysom lub ich łagodzenia;
- budowanie lokalnego i krajowego potencjału w zakresie odpowiedzialności i przywództwa.

Powyższe zalecenia nie stanowią uniwersalnej recepty na zbudowanie odpornego na wszelkie kryzysy i wyzwania społeczeństwa, są jednak konkretnymi wytycznymi na poziomie politycznym – do sformułowania szczegółowych strategii i podejmowania konkretnych działań, które muszą być dostosowane do specyficznej sytuacji i warunków, w jakich żyją społeczeństwa.

Podsumowanie

Celem niniejszego rozdziału była identyfikacja społecznych aspektów celów zrównoważonego rozwoju ONZ oraz znaczenia i sposobów budowy zrównoważonego i odpornego społeczeństwa w obliczu współczesnych wyzwań globalnych. Zrównoważony rozwój jest wielowymiarową koncepcją, stanowiącą przedmiot rozważań przedstawicieli wielu dziedzin obejmujących kwestie środowiskowe, gospodarcze i społeczne. Cele zrównoważonego rozwoju ONZ, które stanowią odpowiedź na współczesne problemy o zasięgu globalnym, obejmują zatem aspekty ekologiczne, społeczne i ekonomiczne. Realizacja tychże celów jest wyzwaniem dla współczesnych społeczeństw i wymaga działań zarówno na poziomie mikro-, jak i makroekonomicznym oraz ścisłej współpracy społeczności międzynarodowej. Globalne problemy osiągnęły bowiem skalę i poziom złożoności, których nie da się rozwiązać na poziomie jednostki czy jednego państwa. W koncepcji zrównoważonego rozwoju kluczowe znaczenie ma dobrobyt społeczny. Zrównoważony rozwój wymaga zabezpieczenia podstawowych potrzeb wszystkich ludzi i zapewnienia im możliwości zaspokojenia aspiracji do lepszego życia. Jednak dobrobyt

społeczny będzie trwały tylko wtedy, gdy standardy na całym świecie uwzględnią długoterminowy zrównoważony rozwój (United Nations, 1987). Realizacja celów zrównoważonego rozwoju służy budowie tzw. zrównoważonego społeczeństwa, a jednocześnie to społeczeństwo, w wymiarze zarówno lokalnym, jak i globalnym, odgrywa kluczową rolę w ich osiągnięciu. Jego zrównoważenie i szeroko rozumiana odporność, którą należy postrzegać m.in. w kontekście koncepcji antykruchości Nassima Nicholasa Taleba, mogą się okazać decydujące w sytuacjach kryzysowych. Zrównoważone i odporne społeczeństwa będą zdolne nie tylko do adaptacji do zaistniałych sytuacji oraz przeciwdziałania globalnym problemom o charakterze społecznym i środowiskowym, ale będą także potrafiły wykorzystać pojawiające się wyzwania i kryzysy do przyspieszenia rozwoju i poprawy szeroko rozumianego dobrostanu społecznego.

Bibliografia

- Armitage, D., Béné, C., Charles, A. T., Johnson, D. i Allison, E. H. (2012). The interplay of well-being and resilience in applying a social-ecological perspective. *Ecology and Society*, 17(4), 15. <https://doi.org/10.5751/ES-04940-170415>
- Benedikter, R. i Fathi, K. (2017). What is a resilient society? Toward integrated resilient communities: A view from Germany. *Localities*, 7(2017), 209–222. <https://doi.org/10.15299/local.2017.11.7.209>
- Breffni, L. i Dunphy, N. (2024). Sustaining energetic communities: energy citizenship and participation in an age of upheaval and transition. *Scientific Reports*, 8(1). <https://doi.org/10.1038/s41598-024-53367-8>
- Ciarko, M. i Paluch-Dybek, A. (2014). Ład ekonomiczny, środowiskowy oraz społeczny triadą zrównoważonego rozwoju. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Współczesne Problemy Ekonomiczne. Globalizacja. Liberalizacja. Etyka*, 9, 17–27.
- Clegg, S. R., Cuhna, M. P., López, A., Sirage, E. i Rego, A. (2024). Tackling sustainable development goals through new space. *Project Leadership and Society*, 5. <https://doi.org/10.1016/j.plas.2023.100107>
- Gadomska-Lila, K. i Wasilewicz, J. (2016). Zrównoważony rozwój i społeczna odpowiedzialność z perspektywy biznesowej. *Studia i Prace WNEIZ US*, 46(1), 300–309.
- Gotowska, M. (2017). Od równowagi bytu do zrównoważonego społeczeństwa. *Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania*, 49(1), 43–54.
- Hsieh, Y.-L. i Yeh, S. C. (2024). The trends of major issues connecting climate change and the sustainable development goals. *Discover Sustainability*, 5, 1/2024.
- Marti, L. i Cervelló-Royo, R. (2023). Disparities in sustainable development goals compliance and their association with country risk. *Sustainable Development*, 31(4).
- Mączyńska, E. (2020). Czy pandemia to czarna łabędź? *Biuletyn PTE*, 3(90), 89–92.
- Meadows, D. H., Meadows, D. L., Randers, J. i Behrens, W. W. (1972). *The limits to growth. A report for the Club of Rome's Project on the predicament of mankind*. Universe Book.

- ONZ (Organizacja Narodów Zjednoczonych). (2015, 25 września). *Przekształcamy nasz świat. Agenda na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030*. Rezolucja przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne. https://www.un.org/files/164/Agenda%202030_pl_2016_ostateczna.pdf
- ONZ (Organizacja Narodów Zjednoczonych). (2020). *UN common guidance on helping build resilient societies*. <https://reliefweb.int/report/world/un-common-guidance-helping-build-resilient-societies-december-2020>
- Pagett, R. (2022). Can a society be resilient. W: R. C. Brears (red.), *The Palgrave handbook of climate resilient societies*. Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-030-42462-6_82
- Pagett, R. M. (2018). *Building global resilience in the aftermath of sustainable development*. Palgrave Macmillan.
- PartnersGlobal. (2020, 25 listopada). *Yes to resiliency! But HOW does civil society become more resilient in these uncertain times?* <https://www.partnersglobal.org/newsroom/yes-to-resiliency-but-how-does-civil-society-become-more-resilient-in-these-uncertain-times>
- Paton, D. i Johnston, D. (2001). Disasters and communities: vulnerability, resilience and preparedness. *Disaster Prevention and Management: An International Journal*, 10(4), 270–277.
- Pawlonka, C. (2018). Społeczne aspekty zrównoważonego rozwoju. *Rynek-Społeczeństwo-Kultura*, 4(30), 28–31.
- Saisana, M. i Filippas, D. (2012). *Sustainable Society Index (SSI): Taking societies' pulse along social, environmental and economic issues*. The Joint Research Centre audit on the SSI. Publications Office of the European Union, JRC76108.
- Taleb, N. N. (2013). *Antykruchłość. O rzeczach, którym służą wstrząsy*. Kurhaus Publishing.
- Taleb, N. N. (2014). *Czarny Łabędź. O skutkach nieprzewidywalnych zdarzeń*. Kurhaus Publishing.
- Teneta-Skwiercz, D. (2018). Wskaźniki pomiaru zrównoważonego rozwoju – Polska na tle krajów Unii Europejskiej. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 516, 121–132.
- United Nations. (1987). *Our common future. Report of the World Commission on environment and development*. <https://digitallibrary.un.org/record/139811?ln=en&v=pdf>
- United Nations. (2017). *Work of the Statistical Commission pertaining to the 2030 Agenda for Sustainable Development. Resolution adopted by the General Assembly on 6 July 2017*. https://ggim.un.org/documents/a_res_71_313.pdf
- United Nations. (2023). *SDG indicators. Global indicator framework for the Sustainable Development Goals and targets of the 2030 Agenda for Sustainable Development*. <https://unstats.un.org/sdgs/indicators/indicators-list/>
- Van de Kerk, G. i Manuel, A. R. (2008). A comprehensive index for a sustainable society: The SSI – the Sustainable Society Index. *Ecological Economics*, 6(2–3), 228–242.